

Hrad Divín vo svetle nových výskumov¹

TOMÁŠ JANURA – MICHAL ŠIMKOVIC – EVA FOTTOVÁ

*Historický ústav Slovenskej akadémie vied v Bratislave,
Mgr. Michal Šimkovic s.r.o., Zvolen,
Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied v Nitre*

Divín Castle in the light of new research

Abstract: The lords of Lučenec probably founded the castle sometime at the turn of the 13th and 14th centuries. It belonged to their descendants until the end of the 15th century, when the Ongor family became the new owners. After 1512, the Balassa family became the new owners. Throughout the middle ages, Divín remained a small aristocratic castle called mantle type with simple fortification. Its significant expansion and improvement of the fortifications was associated only with Sigismund and John Balassa, when due to the Ottoman danger, the population of the Novohrad region had to participate in the modernization of Divín, according to the adopted laws. Despite this effort, the castle fell into the hands of the Ottomans in the years 1575–1593 and became the northernmost occupied castle in Hungary. After the conquest of the castle by Habsburg troops, Divín returned to the hands of the Balassa family, who in the 17th century took care of the expansion of the living space and planned further improvements of the fortifications.

Keywords: Divín castle, lords of Lučenec, Dezsőfi family, Balassa family, Ottomans.

DOI: <https://doi.org/10.24040/ahn.2020.23.02.05-28>

V odbornej historickej literatúre sa zatiaľ hradu Divín nevenovala žiadna samostatná štúdia alebo publikácia. Boli zverejnené predovšetkým výsledky čiastkových bádání z obdobia stredoveku. Základné údaje o vzniku a majiteľoch hradu do roku 1457 na maďarskej strane publikovali Erik Fügedi a Pál Engel. Zo slovenských vedcov stručnú stať o celom stredovekom období spracovala Daniela Dvořáková. Spôsob, akým sa Balassovci dostali k vlastníctvu Divína ozrejmila Zsuzsana Hermann. Najrozsiahlejší text o historickom vývoji majiteľov za celý

---

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-17-0063. Historická časť textu Tomáša Januru bola po roku 2012 doplnená o ďalšie údaje a vznikla v rámci projektu APVV-17-0398 *Na ceste k modernej spoločnosti. Tri storočia novoveku* a grantu VEGA 2/0101/17 *Spoločnosť raného novoveku – identity, konflikty, interakcie*.

stredovek publikoval Tomáš Sitár v rámci historickej topografie Novohradu.² Na zbrane a výzbroj hradu v roku 1666 sa zameral Jozef Orság. Éva Szirácsik upriamila pozornosť na hospodárske dejiny panstva.³ Stavebno-historického vývoja Divína sa čiastočne dotkol príspevok Mikuláša Mózera a Ladislava Šáškyho. Neskôr v encyklopedických prácach hrad v samostatnom hesle priblížili Michal Šimkovic a Miroslav Plaček. Tieto stručné hodnotenia doplnila monografia venovaná pamiatkam Divína.⁴ Po roku 2012 sa na hrade rozbehli záchranné práce, ktorých súčasťou bol aj postupný architektonicko-historický a archeologický výskum.

Prvá priama písomná zmienka o hrade Divín sa zachovala z roku 1329, a preto nebolo možné na základe listinného materiálu presne stanoviť, kedy hrad vznikol a kto ho vybudoval. Avšak, na základe spomínanej listiny a dokumentu z roku 1347 sa dali čiastočne rekonštruovať udalosti pred rokom 1329. Na začiatku druhej tretiny 14. storočia sa v listinách spomínalo rozdelenie Divína medzi bratov Tomáša a Štefana, príslušníkov rodu z Lučenca (Losonczy), z čoho jednoznačne vyplynulo, že hrad i panstvo vznikli už v časoch ich otca Dionýza z Lučenca, písomne doloženého v rokoch 1275 až 1294.⁵ Historik Pál Engel vo svojej práci uviedol ako možného stavebníka aj starého otca spomenutých bratov Dionýza, uhorského palatína v rokoch 1235 – 1240, ktorý padol v boji proti Tatárom v roku 1241.⁶

² FÜGEDI, Erik: *Vár és társadalom a 13 – 14. századi Magyarországon*. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1977, s. 149; ENGEL, Pál: *Magyarország világi archontológiája 1301 – 1457*. [DVD-ROM] Budapest : Arcanum, 1996, V. Várnagyok és várbirtokosok, Divény, szlk. Divín (Nógrád m., ma Sl.); HERMANN, Zsuzsanna: Miképp került Divény vára a Balassák kezére? In: *Levéltári Közlemények*. tom. 63. vol. 1 – 2, 1992, s. 61 – 68; SITÁR, Tomáš: *Osídlenie Novohradskej stolice v stredoveku*. Krná : Miloš Hric, Mesto Lučenec, 2019, s. 677 – 679.

³ ORSÁG, Jozef: Inventár zbraní a výzbroje Divínskeho hradu v roku 1666. In: *Vlastivedný časopis*. tom. 36. vol. 4, 1987, s. 179 – 181; SZIRÁCSIK, Éva: Divínske panstvo Imricha Balassa (Balassa) podľa urbára z roku 1660. In: *Zborník z medzinárodnej konferencie Modrý Kameň, jún 2012. Rod Balašovcov v 13. až 19. storočí*. zost. H. Ferencová a E. Antolová, Modrý Kameň : Slovenské národné múzeum – Múzeum bábkarských kultúr a hračiek Modrý Kameň, 2013, s. 374 – 400.

⁴ MÓZER, Mikuláš – ŠÁSKY, Ladislav: Z minulosti Divína a jeho pamiatok. In: *Vlastivedný časopis*. tom. 19. vol. 3, 1970, s. 98 – 106; ŠIMKOVIC, Michal: Hrad Divín. In: BURAN, Dušan et al.: *Gotika. Dejiny slovenského výtvarného umenia*. Bratislava : Slovenská národná galéria, 2003, s. 584; PLAČEK, Miroslav: Divín. In: PLAČEK, Miroslav – BÓNA, Martin: *Encyklopédia slovenských hradov*. Bratislava : SLOVART, 2007, s. 107 – 109.

⁵ VARJÚ, Elemér (ed.): *Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli losonczy Bánffy család történetéhez I. 1214 – 1457*. Budapest : Hornyánszky Viktor Könyvnyomdája, 1908, listina č. 63, s. 60, 61; listina č. 81, s. 81, 82. Genealogická tabuľka rodu Losonczy: www.genealogy.euweb.cz/hung/losoncz.html [prístup 5. mája 2020].

⁶ ENGEL, P.: *Magyarország világi archontológiája*, Divény; ZSOLDOS, Attila: *Magyarország világi archontológiája 1000–1301*. Budapest : MTA Történettudományi Intézete, 2011, s.

Začiatkom 14. storočia synovia Dionýza z Lučenca – bratia Tomáš, Štefan a Dezső – mali už aj hrad Halič v Novohrade a Idech v Sedmohradsku (zaniknutý hrad Mentő v dnešnej obci Aluniș v Rumunsku). K vybudovaniu Haliča došlo pravdepodobne neskôr a prvotnosť existencie Divína spomedzi troch hradov by dokladal fakt, že si ho bratia ako jediný rozdelili na tretiny. Hlavným dôvodom podielového vlastníctva mohlo byť zachovanie si časti najstaršieho rodového hradu. V čase otvorených konfliktov medzi najvplyvnejšími šľachticmi a ústrednou kráľovskou mocou odbojní magnáti v bližšie neurčenom roku, podľa slov listiny zo 6. júna 1347, zničili a vypálili všetky tri hrady. Pri požiaroch opevnených sídiel sa zničilo i viacero dôležitých listín a práve vtedy asi zanikli najstaršie dokumenty, ktoré by vniesli viac svetla do počiatkov Divína.⁷

Poškodenie Divína nadobudlo pravdepodobne väčšie rozmery, keďže po opätovnom získaní hradu bratmi Tomášom, Štefanom a Dezsőm z Lučenca došlo k stavebným prácam, čo potvrdila listina z 2. apríla 1329 obsahujúca prvú priamu písomnú zmienku o hrade. V deň datovania listiny sa vašský župan, kastelán hradu Sárvár magister Tomáš, a magister Štefan z Lučenca dohodli na zámene majetkov. Tomáš prenechal tretinu spoločného hradu Divín „s jeho miestom a k nemu sa viažucimi prácami“ Štefanovi do dedičného vlastníctva pod podmienkou, že mu Štefan do 25. júla toho istého roku zaplatí 50 mariiek striebra. Tomáš ďalej prenechal Štefanovi tretinu dediny Divín a tretinu „Stepklehoty“ v Novohrade a Štefan za uvedené dve lokality dal Tomášovi do dedičnej držby celú sedmohradskú dedinu Dobrin (dnes v Rumunsku).⁸

Štefan z Lučenca sa snažil vo svojich rukách zjednotiť hradné panstvo Divín, keďže sa tu ako jediný z bratov usadil a pokračoval v prestavbe hradu ako svojho sídla. Z listín sa dal sledovať iba proces získania podielov z panstva od brata Tomáša z Lučenca. Dňa 9. júla 1335 potvrdil kráľ Karol Róbert zámennú dohodu medzi oboma bratmi. Tomáš vtedy prenechal svoje ďalšie podiely na panstve – celé dediny Mikušovce, Vidiná, Veľká Ves a podiely v Lučenci, Divíne a „Zublehata“ – vrátane príjmov z ťažby zlata v okolitých horách – bratovi Štefanovi. Tomáš za svoje novohradské podiely získal od Štefana päť

---

19. Genealogická tabuľka rodu Tomaj: www.genealogy.euweb.cz/hung/tomaj.html [prístup 5. mája 2020].

⁷ VARJÚ, E. (ed.): *Oklevéltár Bánffy család I*, listina č. 63, s. 60, 61; listina č. 127, s. 150. Genealogická tabuľka rodu Losonczi: www.genealogy.euweb.cz/hung/losonczi.html [prístup 5. mája 2020].

⁸ VARJÚ, E. (ed.): *Oklevéltár Bánffy család I*, listina č. 63, s. 60, 61. Stepklehotu sa nepodariť lokalizovať ani Tomášovi Sitárovi. SITÁR, T.: *Osídlenie Novohradskej stolice*, s. 510.

⁹ Podľa T. Sitára ide o zaniknutú dedinu, totožnú so Stepklehotou. Podľa: SITÁR, T.: *Osídlenie Novohradskej stolice*, s. 510.

celých dedín v stolici Vnútornej Solnok a podiely v dvoch dedinách v Sabolčskej stolici.¹⁰

Napriek úsiliu Štefana z Lučenca zjednotiť panstvo Divín v rukách jedného rodového príslušníka došlo pravdepodobne po jeho smrti a zisku ďalších panstiev hlavne na území Sedmohradska k opätovnému vytvoreniu spoločného rodového vlastníctva Divína. Mohlo to vyjadrovať snahu rozrastajúceho sa rodu z Lučenca, z ktorého sa vyčlenili rody Bánffy a Dezsöfi, spoločne sa starať o ich najstarší hrad. Druhou možnosťou bol presun hlavných sídiel do Sedmohradska a nepotrebnosť Divína ako samostatnej rezidencie pre konkrétneho člena rodu.

Pre stavbu hradu si jeho zakladatelia vybrali vrchol skalnatého výbežku nad Tomanovským potokom asi dva kilometre od diaľkovej obchodnej cesty zo Zvolena do Novohradu. Najstarší hrad mal jednoduchú podobu. Základ obrany tvorila vysoká hradba s hrúbkou okolo 2,4 – 2,7 m a výškou takmer 11 m zakončená cimburím (obr. 1, 2, 3). Masívny múr vymedzujúci pôvodný hrad v tvare nepravidelného mnohouholníka pretrval všetky neskoršie prestavby a niektoré jeho úseky dodnes stoja v pôvodnej výške (obr. 3). Podoba vnútornej zástavby pôvodného hradu bola dlho nejasná. Zásadný posun v poznaní jej podoby a postupného vývoja priniesol až archeologický výskum. V suterénoch neskoro-gotického južného paláca sa podarilo zistiť základy pôvodnej, zrejme trojpristorovej palácovej stavby pristavanej k južnému úseku hradbového múru. Bezprostredne vedľa nej sa odkryla pôvodná vstupná brána do hradu (obr. 2). Dominantný obranný múr chrániaci vnútorné stavby radí Divín medzi hrady s tzv. plášťovou hradbou. Hrady tohto typu sú početne zastúpené predovšetkým v českých krajinách a na Morave, kde si ich stavali ako svoje opevnené sídla príslušníci šľachty na konci 13. a v prvej polovici 14. storočia.⁶ Na našom území má podobný typ šľachtickej rezidencie menej početné zastúpenie. Popri Divíne ho reprezentujú hrady Hrušov a Parič v Trebišove.

Ešte v priebehu stredoveku prešiel hrad rozsiahlou prestavbou, ktorá úplne zmenila jeho vnútorné usporiadanie. V kontexte písomných prameňov môže ísť o rekonštrukciu po jeho rozsiahlom poškodení, ktoré podľa listín môžeme datovať pred rok 1347. Významnou zmenou bol zánik pôvodného paláca na južnej strane, ktorý nahradila nová stavba pri severnom úseku hradby (obr. 2). Jej výstavba sa spájala so zamurovaním pôvodnej vstupnej brány a výrazným navýšením terénu nádvorja. Nový vstup vznikol na východnej strane. Chránila ho hranolová bránová veža so stúpajúcim dreveným mostom osadeným na murovaný pilier.

¹⁰ VARJÚ, E. (ed.): *Oklevéltár Bánffy család I*, listina č. 81, s. 81, 82.

Stav kolektívneho vlastníctva Divína a jeho pozemkového príslušenstva potvrdila del'ba z 13. októbra 1393 uskutočnená v čase po smrti chorvátsko-slavónsko-dalmátskeho bána Dionýza z Lučenca, syna spomínaného vaškého župana Tomáša z Lučenca. Dionýz okrem rozsiahlej domény v Sedmohradsku vlastnil na Divínskom panstve polovicu hradu, celé dediny Gregorova Vieska, „*Bedehaza*“,¹¹ Podrečany, Kotmanova Lehota (dnes Kotmanová), Cinobaňa, Mýtina, Budiná, „*Stepklehota*“, podiely v Lučenci, Divíne, „*Bokuane*“,¹² mýto v Dobroči a výnosy zo zlatých baní. Sedmohradská držba sa rozdelila medzi jednotlivcov, ale celý Dionýzov divínsky podiel ostal v spoločných rukách jeho synov Petra, Ladislava a Juraja z Lučenca, príslušníkov formujúceho sa rodu Bánffy, a príslušníkov rodu Dezsőfi – sikulského župana Mikuláša a jeho synovca Jána, syna a vnuka vyššie uvedeného Dezsóa z Lučenca.¹³

Z predošlej listiny jednoznačne vyplynulo, že druhú polovicu hradu s ďalšími bližšie nemenovanými dedinami držali vo svojich rukách synovia vyššie uvedeného Štefana z Lučenca – dalmátsko-chorvátsko-slavónsky bán Ladislav z Lučenca (†1395) a mačviansky bán Štefan z Lučenca (†1395). Pravdepodobne išlo o dediny, ktoré sa spomínali v roku 1417 v spoločnom vlastníctve synov bána Ladislava, ktorí zdedili majetok aj po bezdetnom strýkovi Štefanovi. Možno teda predpokladať, že druhú polovicu domínia tvorili podiely v Lučenci a celé dediny Vidiná, Ružiná, Lehôtka, Poddivín (dnes Divín), Horný Tuhár (dnes miestna časť Tuhára), Dolný Tuhár (dnes miestna časť Tuhára), Praha, Tomášovce, Mašková, „*Rachfalua*“,¹⁴ Jelšovec, Trebeľovce a Lupoč. Avšak, podobne ako v prípade Bánffyovcov a Dezsőfiocov, tak aj pre šľachticov z Lučenca, ktorí začali používať po vzore svojich príbuzných nové rodové priezvisko Losonczi, predstavoval Divín len okrajový sídelný priestor, keďže držali viaceré hrady v Sedmohradsku a Slanec v Abovskej stolici.¹⁵

---

¹¹ Podľa Dezsóa Csánkiho ide o zaniknutú lokalitu medzi Gregorovou Vieskou a Podrečanmi. CSÁNKI, Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában I. kötet*. Budapest : Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, 1890, s. 95. T. Sitár lokalitu nevie identifikovať. Uvádza, že išlo o starší názov niektorej z okolitých dedín. SITÁR, T.: *Osídlenie Novohradskej stolice*, s. 136.

¹² Podľa T. Sitára ide o zaniknuté sídlo Bukovany v chotári Točnice. SITÁR, T.: *Osídlenie Novohradskej stolice*, s. 164.

¹³ VARJÚ, E. (ed.): *Oklevéltár Bánffy család I*, listina č. 322, s. 451 – 453. Genealogická tabuľka rodu Losonczi a Dezsőfi: www.genealogy.euweb.cz/hung/losonczi.html, www.genealogy.euweb.cz/hung/dezsofi.html [prístup 5. mája 2020].

¹⁴ Podľa T. Sitára ide o samotu Rácka, ktorá dnes tvorí súčasť Haliče. SITÁR, T.: *Osídlenie Novohradskej stolice*, s. 464.

¹⁵ MÁLYUSZ, Elemér – BORSA, Iván (eds.): *Zsigmondkori oklevéltár VI. (1417 – 1418)*. Budapest : Magyar Országos Levéltár kiadványai, 1999, listina č. 259, s. 120. Genealogická tabuľka rodu Losonczi: www.genealogy.euweb.cz/hung/losonczi.html [prístup 5. mája 2020].

Po smrti kráľa Albrechta Habsburského sa v krajine stupňovala anarchia v dôsledku zápasu medzi stúpenkami dvoch kráľov Vladislava I. a Ladislava Pohrobka. Chaos pokračoval i po smrti Vladislava I., keďže detský kráľ nemal reálnu šancu ovplyvniť vývoj v krajine a jeho záujmy zastupoval český veliteľ Ján Jiskra. Jeho kasteláni napádali majetky novohradskej a hontianskej šľachty, a preto možno predpokladať, že Divínske panstvo sa mohlo stať terčom útokov Jiskrovho kastelána zo Zvolena. Situáciu mala vyriešiť mierová dohoda zo 17. septembra 1442 medzi predstaviteľmi šľachty Novohradu a Hontu s Jánom Jiskrom o zastavení vzájomných lúpežných prepádov.¹⁶

Po odchode Jána Jiskru z územia Zvolenskej stolice a banských miest sa z jeho bývalých žoldnierov stali potulní vojaci – bratříci, ktorí poobšadzovali viaceré hrady alebo si založili menšie opevnenia v Hornom Uhorsku a znepokojovali odtiaľ okolie. V prípade Divína sa nezachovali písomné dôkazy o obsadení hradu bratříkmi, ale na základe listiny zo 7. októbra 1460 vieme, že susedné „*castellum*“ Ozdín s malým panstvom okupovali. Situácia v krajine sa začala upokojovať až po nástupe kráľa Mateja na trón. Neďaleký Ozdín oslobodil Imrich Zápoľský (zo Zapolje, Szapolyai) a čiastočne aj vyplatil peniazmi miestnu posádku.¹⁷

Spoločné vlastníctvo panstva Divín rodmi Losonczi, Dezsőfi a Bánffy sa po turbulentnom období bojov s bratříkmi pravdepodobne zmenilo a jedinými držiteľmi sa stali viacerí členovia rodu Dezsőfi. Z obsahu listiny z roku 1473 vyplynulo, že hrad sa ako celok ocitol v rukách Jána Dezsőfiho, syna vyššie spomínaného Jána Dezsőfiho. K podielovým vlastníkom panstva z rozhodnutia kráľa Mateja z 8. októbra 1467 pribudol uhorský palatín v rokoch 1458 – 1484 Michal Orzág (Országh) a jeho synovia Ján, Gašpar a Ladislav. Darovanú časť predstavovali celé dediny „*Bukowan*“,¹⁸ Gregorova Vieska, Kotmanova Lehota a podiely v dedinách Lučenec, Bušince, Trebeľovce, Bol'kovce, Točnica, Tomášovce, Podrečany, Uderiná, Mýtina, Podhradie (dnes Divín), Budiná a Polichno. Panovník donáciu odôvodnil tým, že sa bratia Ladislav a Žigmund Dezsőfiovci, právnci vyššie spomenutého sikulského župana Mikuláša Dezsőfiho, zúčastnili vojenského odporu sedmohradského

¹⁶ Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltára Budapest (ďalej MNL – OL), fond (ďalej f.) Diplomataikai Fényképgyűjtemény (U szekció), Szlovákia, Štátny archív Banskej Bystrici, pobočka Kremnica, signatúra (ďalej sign.) DF 249 997. Listinu uverejnil v plnom znení Pál Tóth-Szabó. TÓTH-SZABÓ, Pál: *A cseh-huszingta mozgalmak és uralom története Magyarországon*. Budapest : Hornyánszky Viktor cs. és kir. udvari Könyvnyomda, 1917, listina č. XXVIII, s. 378 – 380.

¹⁷ MNL – OL, f. Diplomataikai Levéltár (ďalej DL) (Q szekció), Családi levéltárak (P szekcióból), Balassa család (Q 22), sign. DL 65 921.

¹⁸ Podľa T. Sitára ide o zaniknuté sídlo Bukovany v chotári Točnice. SITÁR, T.: *Osídlenie Novohradskej stolice*, s. 164.

vojvodu Jána Groffa.¹⁹ V celom texte donácie ani slovom nezmienili Orzágov podiel z hradu Divín, čo jednoznačne vyvrátilo publikovaný údaj, že od roku 1467 bol majiteľom hradu palatín,²⁰ ktorý ho v skutočnosti vôbec nevlastnil a nadobudol iba podiely na panstve.

Kráľovská donácia pre palatína Michala Orzága oprávňovala kapitolu vo Vacove, aby vykonala uvedenie do vlastníctva – štatúciu, ktorá sa začala 6. novembra 1467, ale v dedine Bušince zástupcovia Blažeja z Ďarmôt, Jána Dezsőfiho a jeho manželky Hedvigy namietli nezákonnosť vovedenia palatína do podielu na Divíne. Kapitula o celej záležitosti informovala panovníka a nariadila, aby sa 13. januára 1468 priamo pred kráľa dostavili manželia Dezsőfiovci i Blažej z Ďarmôt. Vládca však ešte pred týmto termínom 1. januára 1468 napísal z Brašova list Jánovi Dezsőfimu, že podiely z hradného panstva Divín daroval palatínovi a požiadal ho, aby pri nasledujúcej štatúcii na hrad pustil palatína alebo jeho zástupcov.²¹

Dezsőfiovci i Blažej z Ďarmôt sa stretnutia s kráľom zúčastnili 13. januára 1469 a Matej znovu zopakoval svoje rozhodnutie a zamietol ich neoprávnené sťažnosti. Dňa 25. februára 1469 kráľ potvrdil staršiu donáciu z 8. októbra 1467 a 6. marca 1469 nariadil, aby zástupcovia kapituly vo Váci vykonali ďalšiu štatúciu v prospech palatína Michala Orzága. Členovia kapituly doviedli palatína a jeho synov do vlastníctva postupne od 19. do 21. mája 1469. O priebehu štatúcie informovali panovníka 23. mája 1469, čím sa na dlhšie obdobie uzavreli protesty Dezsőfiovcov proti Orzágovcom.²²

Po smrti Jána Dezsőfiho sa do bližšie nešpecifikovaných problémov dostal jeho syn Michal Dezsőfi (†1494/1495) a výrazne mu pri nich pomáhal Ján Ongor (Hungor, Ungor), ktorý patril do príbuzenstva kráľa Mateja a rovnako ako palatín Michal Orzág dostal v roku 1467 pre účasť Dezsőfiovcov na vzbure v Sedmohradsku podiel z hradného panstva Vécs (dnes Brâncovenesti v Rumunsku) v stolici Torda. Michal Dezsőfi očakával, že Ongor mu bude pomáhať aj v budúcnosti, a preto mu 26. apríla 1473 prenechal do dedičného vlastníctva svoj podiel panstva Divín, ktorý nebol kráľom Matejom pred šiestimi rokmi skonfiškovaný. Ongor za svoju pomoc dostal celý hrad Divín a z panstva celú dedinu

---

¹⁹ IVÁNYI, Béla (ed.): *Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli losonczi Bánffy család történetéhez II. 1458 – 1526*. Budapest : Hornyánszky Viktor Könyvnyomdája, 1928, listina č. 78, s. 93, 94; TÓTH, Norbert – HORVÁTH, Richárd – NEUMANN, Tibor – PÁLOSFALVI, Tamás: *Magyarország világi archontológiája 1458 – 1526. I. Főpapok és bárók*. Budapest : MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2016, s. 80. Genealogická tabuľka roku Dezsőfi: www.genealogy.euweb.cz/hung/dezsofi.html [prístup 5. mája 2020].

²⁰ PLAČEK, M.: Divín, s. 107.

²¹ IVÁNYI, B. (ed.): *Oklevéltár Bánffy család II*, listina č. 80, s. 97; listina č. 99, s. 118, 119.

²² IVÁNYI, B. (ed.): *Oklevéltár Bánffy család II*, listina č. 97, s. 113 – 116; listina č. 98, s. 117; listina č. 102, s. 123, 124.

Kotmanova Lehota a podiely v dedinách Poddivín, „*Thomanlehota*“,²³ Budiná, Polichno, Mýtina, Dobroč, Lovinobaňa, Uderiná, Podrečany, Malé Podrečany (dnes súčasť Podrečian), Gregorova Vieska, Točnica, Tomášovce, Boľkovce, Lučenec, Bušince, Újlak (dnes miestna časť maďarskej obce Vizslás), Kalaputh (dnešná maďarská obec Kazár), Kürth (zaniknutá lokalita v chotári dnešnej maďarskej obce Ludányhalászi), Zombor a Nová Ves.²⁴ Okrem panstva Divín Ongor prevzal aj Michalove celistvé či podielové majetky na území sedmohradských stolíc Kolož, Torda, Vnútný Solnok a Küküllő.²⁵ Predmetná listina predstavovala presvedčivý dôkaz o tom, že z rúk Dezsőfiovcov hrad priamo prešiel do rúk Jána Ongora a Orzágovci sa nikdy nestali vlastníckmi hradu, ako sa to uvádzalo v doterajšej odbornej literatúre.

Keď Ján Ongor získal podiely z panstva a celý hrad Divín, patril už k popredným osobnostiam na dvore kráľa Mateja. Ako mladík na začiatku Matejovej vlády vstúpil do jeho povestného vojska a v rokoch 1459 – 1464 sa zúčastnil výprav proti Osmanom na území Bosny vrátane dobytia hradov Jajce a Zvornik. V panovníkovej armáde bojoval aj počas vytlačania bratříkov a osobne asistoval pri ich definitívnej porážke 30. januára 1467 v bitke pri Veľkých Kostol'anoch. V druhej polovici roku 1467 sa stal sedmohradským vojvodom a už na prelome rokov 1467/68 sprevádzal vládcu na neúspešnej výprave proti moldavskému kniežaťu Štefanovi. Po vpáde poľských vojsk do Uhorska na jeseň 1471 sa zaslúžil o porážku Poliakov a ich stiahnutie sa z kráľovstva.²⁶

Vďaka blízkosti k panovníkovi si mohol Ján Ongor 30. augusta 1473 dovoliť pred kapitulou v Budíne uzavrieť zmluvu o vzájomnom dedení majetkov s Michalom zo Szobu. Kontrakt si totiž vyžadoval kráľovský súhlas, pretože by Matej v prípade vymretia jednej zo strán stratil právo na zoštatnenie ich majetkov z titulu práva na odúmrt'. Avšak kráľ s prihliadnutím na dlhodobú Ongorovu vernosť a jeho postavenie dvorského familiára 9. novembra 1473 potvrdil platnosť obojstranného do-

²³ Podľa D. Csánkiho ide pravdepodobne o dnešnú dedinu Ružiná. CSÁNKI, D.: *Magyarország történelmi földrajza*, s. 109. T. Sitár lokalitu presvedčivejšie stotožňuje so sídlom Tománová v chotári Divína. SITÁR, T.: *Osídlenie Novohradskej stolice*, s. 579.

²⁴ Identifikácia lokalít Újlak, Kalaputh, Kürth a Nová Ves vychádza z: CSÁNKI, D.: *Magyarország történelmi földrajza*, s. 100, 102, 110. Podľa T. Sitára je Újlak zaniknutá lokalita v chotári Bátonyterenye, Kalaputh zaniknutá lokalita v chotári Rákócziabánya, Kürth zaniknutý Kirt' v chotári Čelár. SITÁR, T.: *Osídlenie Novohradskej stolice*, s. 287, 310.

²⁵ IVÁNYI, B. (ed.): *Oklevéltár Bánffy család II*, listina č. 134, s. 163 – 165; BENKŐ, Elek: A marosvécsi oroslán. In: *Studia Caroliensia*. tom. 7, vol. 3 – 4, 2006, s. 320.

²⁶ MNL – OL, f. DL (Q szekció), Erdélyi országos kormányhatósági levéltárakból (F), Erdélyi kincstári levéltár, Erdélyi fiscalis levéltár (ďalej EFL) (Q 343), sign. DL 16 167. TÓTH, N. – HORVÁTH, R. – NEUMANN, T. – PÁLÓSFALVI, T.: *Magyarország világi archontológiája I*, s. 85; HOMOLA, Tomáš: *Na vzostupe moci. Zahraničná politika Mateja Korvína v stredoeurópskom priestore v rokoch 1458 – 1471*. Bratislava : Veda, 2019, s. 70, 80.

jednania a vzdal sa do budúcnosti v mene svojom i svojich nástupcov všetkých kráľovských práv na predmetné vlastníctvo.²⁷

Pred kapitulou v Budíne sa uvedeného 30. augusta 1473 osobne stretli Ján Ongor a jeho brat Mikuláš Ongor s Michalom zo Szobu. Súrodenci Ongorovci zastupovali tiež svojho príbuzného Ladislava Árku z Densuşu. Spolu s Michalom zo Szobu sa všetci štyria vzájomne vyhlásili za adoptívnych bratov. V prípade vymretia jednej zo zmluvných strán mohla tá druhá zdediť celý jej majetok. Navyše každá zo strán nadobudla dispozičné právo ľubovoľne nakladať so svojim doterajším vlastníctvom. Nehnutelnosti Ongorovcov sa v čase uzavretia kontraktu rozprestierali na území stolíc Doboka, Torda, Kolož, Temeš a Hunyad. V Novohradskej stolici tvoril Ongorovské majetky celý hrad Divín a k nemu prináležiace podiely v zemepanskom meste Lučenec, čiastky v dedinách Poddívín, Tomášovce, Točnica, Podrečany, Gregorova Vieska, Mýtna, Uderiná, Lovinobaňa, Kotmanova Lehota, Dobroč, Píla, Budiná, Polichno a celá dedina Bušovce. Držba Michala zo Szobu ležala v stoliciach Bihar, Doboka, Hont, Novohrad, Sabolč a Šomod'. Ján Ongor takúto veľkorysú dohodu odôvodnil tým, že chcel zabezpečiť, aby sa nezabudlo „na bratskú lásku“, ktorá ho spájala s už nebohým Michalovým otcom Petrom zo Szobu, bosnianskym bánom v rokoch 1465 – 1466 a dalmátsko-chorvátskym bánom v rokoch 1459 a 1466.²⁸

Ján Ongor sa aj po získaní hradu Divín angažoval vo vojenských ťaženíach kráľa Mateja. V roku 1476 sa zúčastnil d'alšej protiosmanskej výpravy, počas ktorej sa aktívne zapojil do obliehania pevnosti Šabac v Srbsku. Po vpáde vojsk cisára Fridricha III. v roku 1477 do kráľovstva bojoval proti votrelcom a následne sa spolupodieľal na obsadzovaní Dolného Rakúska uhorským panovníkom.²⁹

Po smrti kráľa Mateja stratili potomkovia Michala Orzága svojho ochrancu a ich politický vplyv začal upadať. Preto už 22. januára 1491 príslušníci rodov Losonczi, Dezsőfi a Bánffy protestovali pred konventom v Lelesi proti rozhodnutiu Mateja o darovaní pred rokmi skonfiškovaných majetkov v príslušenstvách troch sedmohradských hradov a uhorského hradu Divín. Od svojho protestu očakávali od nového panovníka Vladislava II. zrušenie starého rozhodnutia, čím by oslabení Orzágovci prišli o niekdajšie konfiškáty.³⁰

²⁷ MNL – OL, f. DL (Q szekció), EFL (Q 343), sign. DL 16 167.

²⁸ MNL – OL, f. DL (Q szekció), EFL (Q 343), sign. DL 16 167; f. DL (Q szekció), Erdélyi országos kormányhatóság levéltárakból (F), KKOL, Protocolla (ďalej KKOLP) (Q 333), sign. DL 36 404, pagina (ďalej pag.) 174, 175. TÓTH, N. – HORVÁTH, R. – NEUMANN, T. – PÁLOSFALVI, T.: *Magyarország világi archontológiája I*, s. 139.

²⁹ MNL – OL, f. DL (Q szekció), EFL (Q 343), sign. DL 16 167.

³⁰ IVÁNYI, B. (ed.): *Oklevéltár Bánffy család II*, listina č. 262, s. 295.

Spojené úsilie troch rodov zostalo neúspešné, a preto sa 15. júna 1495 v Budíne konalo stretnutie rodov Dezsőfi a Bánffy, kde sa dohodli ustúpiť z pozície spochybňovania niekdajšieho kráľovského rozhodnutia. Uzniesli sa, že vlastníctvo ich predkov na území sedmohradských stolíc a panstva Divín v Uhorsku, ktoré boli zhabané a nachádzali sa v cudzích rukách, mal vykúpiť Mikuláš Bethlen. Ani táto dohoda ale nepriniesla reštitúciu bývalých rodových majetkov.³¹

Orzágovci sa mohli spoločného postupu obávať, a preto zrejme nechceli riskovať stratu podielov z panstva Divín bez finančného odškodnenia. Pravdepodobne sa dohodli s Jánom Ongorom, ktorý mohol orzágovský podiel z panstva kúpiť. Listina o prevode podielu sa nezachovala a možno iba predpokladať, že sa tak udialo pred rokom 1498, keďže vtedy sa už pri del'be vlastníctva rodu Orzág ani slovom nezmenili o Divíne.³²

Ján Ongor sa vynasnažil zjednotiť celé panstvo po takmer viac ako dvesto rokoch od jeho založenia, a preto sa dohodol s Dezsőfiovcami na získaní ich zvyšných podielov. V scel'ovaní pokračovali i dvaja Ongorovi synovia Ján (†1506) a Mikuláš Ongorovci a 22. apríla 1499 dostali od vdovy po Ladislavovi Dezsőfim jej podiel z manželových hradných panstiev Divín v Novohrade a Vécs v stolici Torda. V prípade Ladislavovej vdovy išlo o majetok získaný ako obvenenie, čiže vlastníctvo udelené manželom pri príležitosti uzavretia manželstva, alebo neskôr.³³

Na hrade sa podarilo zistiť viacero stavebných úprav, ktoré je možné rámcovo datovať do 15. storočia. Pravdepodobne v polovici 15. storočia vtedajší majitelia realizovali ďalšiu rozsiahlu prestavbu palácových budov. Staršie obytné trakty nahradilo podpivničené palácové krídlo rozložené pozdĺž južnej a juhovýchodnej strany opevnenia (obr. 4:2). Dnes sa z neho zachovali pozostatky rozsiahleho suterénu zaklenutého tehlovou klenbu. Adaptáciu obytných budov doplnilo čiastočné zlepšenie opevnenia. K vstupnej bráne sa pripojil nový okruh opevnenia tvorený parkánovým múrom (obr. 4:5), ktorý po vonkajšom obvode opevnenia vymedzoval približne päť metrov široký priestor. Jeho vonkajšiu stranu lemovala priekopa vysekaná do skaly na úpätí hradby.

Napriek neskorogotickým prestavbám až do konca stredoveku Divín ostal malým šľachtickým hradom s jednoduchým opevnením. Je možné, že podobne ako na iných hradoch ešte pred protiosmanskými vojnami mohlo vzniknúť na nižšie položenej terase opevnené predhradie chrá-

³¹ IVÁNYI, B. (ed.): *Oklevéltár Bánffy család II*, listina č. 265, s. 324 – 326.

³² MNL – OL, f. DL (Q szekció), Családi levéltárak (P szekcióból), Orczy család (ďalej OCs) (Q 144), sign. DL 73 538.

³³ IVÁNYI, B. (ed.): *Oklevéltár Bánffy család II*, listina č. 287, s. 355; BENKŐ, E.: A marosvécsi oroslán, s. 320.

niace hospodárske zázemie panského sídla. Po jeho stavbách a opevnení sa však nezachovali žiadne stopy a túto otázku pomôže vyriešiť až budúci archeologický výskum.

Obaja súrodenci Ongorovci na začiatku 16. storočia nemali mužských dedičov, čo pre stále žijúceho Michala zo Szobu mohlo znamenať, že sa nakoniec podľa zmluvy z 30. augusta 1473 stane dedičom ongorovských majetkov. Keďže medzičasom prišlo k výmene na uhorskom tróne, požiadali bratia Ongorovci a Michal zo Szobu kráľa Vladislava II., aby uvedený kontrakt potvrdil. Panovník dohodu o vzájomnom dedení 13. decembra 1502 schválil a rovnako ako Matej Korvín sa vzdal do budúcnosti všetkých svojich kráľovských práv.³⁴

Začiatkom 16. storočia došlo k takmer úplnému zjednoteniu Divína, čo doložila listina kráľa Vladislava II. z 12. decembra 1505. Panovník v nej dodatočne schválil rozhodnutie Jána Ongora, ktoré urobil 7. septembra 1505 pred konventom v Šahách, kde celý hrad Divín a celé dediny Poddivín, Tomášovce, Točnica, Podrečany, Gregorova Vieska, „*Strawystha*“,³⁵ Uderiná, Lovinobaňa, Kotmanova Lehota, Dobroč, Mýtna, Píla, Budiná, Polichno a podiely v zemepanskom meste Lučenec odkázal svojej manželke Dorote, dcére Mateja Malého z Poroszló. Keďže z manželstva nevzišlo žiadne mužské potomstvo, mohla Dorota s odkázaným majetkom naložiť podľa vlastného uváženia. Okrem Divína od manžela získala podobné práva aj na hrad Vécs a príslušné panstvo.³⁶

Keď na jeseň 1506 Ján Ongor zomrel, zostala po ňom vdova Dorota z Poroszló a jeho slobodná dcéra Katarína Ongorová. Michal zo Szobu sa medzitým v rokoch 1503 – 1510 stal hontianskym županom, využil príležitosť a svojimi ľuďmi obsadil hrad Divín. Michal tým vedome porušil ustanovenia zmluvy, že každá zo strán môže odkázať svoj majetok tretím osobám. Dorota sa na jeho počínanie sťažovala, a preto sa 13. apríla 1507 stretla s Michalom v novohradskej dedine Petény, kde mal svoju stálu rezidenciu. Schôdzka sa konala aj za prítomnosti novohradského župana v rokoch 1505 – 1510, protonotára krajinského sudcu a sedmohradského vojvodu v rokoch 1502 – 1515, magistra Štefana z Verbovca.³⁷

³⁴ MNL – OL, f. DL (Q szekció), EFL (Q 343), sign. DL 16 167; KKOLP (Q 333), sign. DL 36 404, pag. 173 – 177.

³⁵ Podľa D. Csánkiho ide asi o lokalitu v blízkosti obcí Podrečany, Gregorova Vieska alebo Uderiná. CSÁNKI, D.: *Magyarország történelmi földrajza*, s. 108. T. Sitár stotožnil túto lokalitu so sídlom Strážka v chotári Podrečian. SITÁR, T.: *Osídlenie Novohradskej stolice*, s. 512.

³⁶ MNL – OL, f. DL (Q szekció), EFL (Q 343), sign. DL 16 167; OCs (Q 144), sign. DL 73 540.

³⁷ TÓTH, N. – HORVÁTH, R. – NEUMANN, T. – PÁLOSFALVI, T.: *Magyarország világi archontológiája I*, s. 88, 91; TÓTH, Norbert – HORVÁTH, Richárd – NEUMANN, Tibor – PÁLOSFALVI, Tamás – KOVÁCS, András: *Magyarország világi archontológiája 1458 – 1526. II. Megyék*. Budapest : MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2017, s. 125, 163.

Sporné strany sa dohodli na kompromise. Dorota z Poroszló prenechala všetky manželove dedičné majetky na území Sedmohradska a Uhorska s výnimkou „castella“ Frumušeni v Aradskej stolici Michalovi zo Szobu. Na druhej strane ale nehnuteľnosti, ktoré jej nebohý muž kúpil, prejdú do vlastníctva jej dcéry Kataríny Ongorovej. Keďže Dorota získala Divín na základe manželovho testamentu, musel hontiansky župan hrad a panstvo vrátiť vdove a jej dcére do času, kým nebudú za domínium odškodnené. Dňa 16. apríla 1507 Štefan z Verbovca prišiel na Divín a zobral odtiaľ truhlicu s písomnosťami. Potom sa 18. apríla dostavil do Dorotinej stálej rezidencie v Bušovciach a prenechal jej listiny, na ktoré mala nárok. Celú záležitosť nakoniec protonotár 1. mája prezentoval pred barónmi krajiny na dvore v Budíne v prítomnosti krajinského sudcu a sedmohradskeho vojvodu Petra Groffa zo Svätého Jura a Pezinka.³⁸

Nakoniec však Divín nezostal v rukách hontianskeho župana, pretože 21. marca 1512 bola pred Petrom Groffom zo Svätého Jura a Pezinka uzavretá ďalšia dohoda. Michal zo Szobu sa totiž chcel odvdáčiť pravňukovi Blažej z Ďarmôt, Františkovi st. Balassovi (†1526), za „*prejavovanú ochotu a bratskosť od ich mladých čias*“, a preto v záujme jej pokračovania Katarínu Ongorovú prisľúbil za manželku jednému z Balassových synov – Wolfgangovi, Františkovi ml. alebo Imrichovi Balassovcom. O výbere partnera mal priamo rozhodnúť až ich otec. Po uzavretí a konzumovaní manželstva prejde na Katarínu a jej budúceho muža županov hrad Divín, ale aj Katarínina dievčenská štvrtina zo všetkých otcových majetkov. Rovnako sa Katarína stane dedičkou podielov nebohého otca v meste Lučenec a podielov v dedinách Bušovce, Poddivín, Tomášovce, Točnica, Podrečany, Gregorova Vieska, Stará Halič, Uderiná, Lovinobaňa, Dobroč, Mýtna, Budiná a Polichno, ale aj celých dedín Píla a Kotmanova Lehota. Okrem toho jej pripadnú majetky na území Csongrádskej stolice. Po Kataríne a jej manželovi mohli dediť potomkovia oboch pohlaví. Ak by Katarína a jej budúci muž zomreli ešte pred uzavretím sobáša, vlastníctvo by prevzal František st. Balassa.³⁹

Skutočné pozadie kontraktu však odhalila Zsuzsanna Hermann. Na základe rozboru nedatovanej písomnosti vo formulárovej knihe Štefana z Verbovca s čiastočne zašifrovanými menami preukázala, že 14. februára 1511 sa Blažej zo Ságu (dnes Karancsság) vracal zo svadby po úzkej

³⁸ MNL – OL, f. DL (Q szekció) EFL (Q 343), sign. DL 16 167.

³⁹ MNL – OL, f. DL (Q szekció), KKOLP (Q 333), sign. DL 36 404, pag. 177-179; HORVÁTH, Richárd: „Gradus ad Parnassum“ Ďarmotskí Balašovci v neskorom stredoveku. In: *Zborník z medzinárodnej konferencie Modrý Kameň, 2012. Rod Balašovcov v 13. až 19. storočí*. zost. H. Ferancová a E. Antolová, Modrý Kameň : Slovenské národné múzeum – Múzeum bábkarských kultúr a hračiek hrad Modrý Kameň, 2013, s. 46.

a zasneženej ceste. Po strete so sprievodom novohradského župana v rokoch 1511 – 1526 Františka st. Balassu došlo k hádke o právo na prednosť pri jej prechode. Roztržka viedla k násiliu a aj samotný Balassa bol zranený. Celá vec sa dostala pred súd, kde sa za Blažeja zo Ságu postavil jeho bratranec Michal zo Szobu. Ani jedna zo strán nechcela, aby sa zvesti o údajnom atentáte rozšírili a celá záležitosť sa vyriešila odškodnením Balassu v podobe Divína. Zrejme už v marci 1512 sa konala svadba Kataríny Ongorovej s Balassovým synom Františkom ml. Balassom.⁴⁰

V turbulentných časoch po bitke pri Moháči, v ktorej padol aj svokor Kataríny Ongorovej, sa Balassovci pridali na stranu Jána Zápoľského. Keď Katarína, zrejme pred novembrom 1535, zomrela ako bezdetná, považoval Ferdinand I. panstvo Divín za svoje vlastníctvo ako odúmrt'. Preto Habsburgovec 13. novembra 1535 udelil Divín s celým jednotným panstvom ostrihomskému arcibiskupovi Pavlovi Várdaymu.⁴¹ Darovanie však bolo iba formálnou záležitosťou, pretože žijúci bratia Františka ml. Balassu sa nemienili vzdať rozľahlého imania na hraniciach s ich rodovým Modrým Kameňom. Spojenie oboch domíní by totiž výrazne posilnilo postavenie Balassovcov v Novohradskej stolici.

Zrejme po smrti Kataríny Ongorovej buď na základe jej testamentu, alebo na úkor svojich príbuzných nadobudol Divín jej švagor, teda brat jej nebohého manžela, Žigmund Balassa (†1559). Okrem podielu na rodovom Modrom Kameni v roku 1530 násilím obsadil premonštrátske kláštorné panstvo Bzovík a v roku 1536 získal aj hrad Diósgyőr, ktorý sa stal jeho hlavným sídlom. Žigmund nadiktoval svoju poslednú vôľu v prítomnosti viacerých šľachticov a zástupcov Jágerskej kapituly 20. januára 1559 v Diósgyőri. Na základe Žigmundovho testamentu iba hrad a panstvo Diósgyőr zdedili jeho bratia a synovci. Bzovík prenechal do dedičného vlastníctva svojej manželke Barbore Fánchyovej (†1561) a Divín mala Barbora užívať doživotne ako venné. Barbora sa usadila na Bzovíku a vďaka Žigmundovmu rozhodnutiu ho mohla odkázať svojmu bratovi Jurajovi Fánchymu.⁴²

⁴⁰ HERMANN, Zs.: Miképp került Divény, s. 61-70; TÓTH, N. – HORVÁTH, R. – NEUMANN, T. – PÁLOSFALVI, T. – KOVÁCS, A.: *Magyarország világi archontológiája II*, s. 544.

⁴¹ MNL – OL, f. Magyar Kancelláriai Levéltár (ďalej MKL), Libri regii (ďalej LR) 1, pag. 303, 304.

⁴² Slovenský národný archív, f. Hodnoverné miesto Hronský Beňadik, autentický protokol z rokov 1580 – 1583, littera F, sign. HP 289, pag. 83 – 88; GYULAI, Éva: Žigmund Balaša (†1559), majiteľ Diósgyőrskeho panstva. In: *Zborník z medzinárodnej konferencie Modrý Kameň, jún 2012. Rod Balašovcov v 13. až 19. storočí*. zost. H. Ferencová a E. Antolová, Modrý Kameň : Slovenské národné múzeum – Múzeum bábkarských kultúr a hračiek hrad Modrý Kameň, 2013, s. 337 – 346; ŽAŽOVÁ, Henrieta: *Stredoveké premonštrátske kláštory v slovenskej časti územia bývalého Ostrihomského arcibiskupstva*. Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2017, s. 89 – 92.

Keďže Divín Barbora Fánchyová nenadobudla z titulu dedičného vlastníctva, po jej smrti sa na základe neskorších prameňov novohradský hrad dostal hlavne do rúk zvolenského župana a kapitána Jána Balassa (†1577), ktorý od roku 1554 vlastnil aj panstvo (Liptovský) Hrádok, chránené od vpádu Osmanov. Jánov synovec Andrej Balassa zase spravoval Modrý Kameň a vyženené panstvo (Považská) Bystrica v Trenčianskej stolici nedotknutej Osmanmi. Zároveň platilo, že Balassovci si porozdeľovali dediny oboch novohradských panstiev medzi sebou, čím sa vytvoril taký stav, že niektoré dediny patrili podľa príslušného podielu časťou k panstvu Divín a druhou časťou k Modrému Kameňu.⁴³

Žigmund Balassa, a neskôr aj Ján Balassa, museli pri hradoch Modrý Kameň a Divín počítať s vylepšením alebo modernizáciou ich opevnenia, pretože 21. septembra 1554 Osmani obsadili Fil'akovo a spravili z neho centrum najsevernejšieho sandžaku v Uhorsku tvoriaceho súčasť budínskeho vilájetu. Jánovi pri opevňovaní pomohli aj prijaté zákony na uhorskom sneme. Podľa zákonného článku 23 z roku 1559 sa mali povinne šesť dní do roka poddaní z dvoch okresov Novohradskej stolice zúčastňovať na opevňovaní hradov Šomoška, Modrý Kameň a Divín. Podľa zákonného článku 15 z roku 1567 sa táto povinnosť predĺžila na dvanásť dní. Zákonný článok 19 z roku 1569 nariadil, aby už poddaní z celej Novohradskej stolice pracovali na spomenutých hradoch. Uznesenia snemov potvrdil aj zákonný článok 5 z roku 1574, kde už presne definovali, aby sa na prácach podieľali ľudia z každej jednej porty.⁴⁴

Výskumy priniesli pozoruhodné poznatky o modernizácii hradného opevnenia v priebehu 16. storočia. Ide o doklady o postupnom zdokonaľovaní fortifikácie v pomerne krátkej dobe necelých dvoch desaťročí. Stredoveký hrad v dobe osmanskej expanzie nevyhovoval

---

⁴³ MNL – OL, f. Balassa család levéltára Az család által lajstromozott iratok (ďalej BCsLACsÁLI) (P 11), doboz 24, series IX, fascikel (ďalej fasc.) Sub NB et A; f. Balassa család levéltára Az Országos Levéltár által rendezett birtokjogi iratok (ďalej BCsLAOLÁR-BI) (P 1815), doboz 4, tétel 8, rok 1792; f. Urbaria et conscriptiones (ďalej UC), fasc. 14, numero (ďalej no.) 28, pag. 36; GYULAI, É.: Žigmund Balaša, s. 344; MALINIÁK, Pavol: Pomoc alebo hrozba? Kapitán banských miest Ján Balaša a jeho vzťahy k mešťanom a zemanom (so zreteľom na bitku pri Sečanoch). In: *Zborník z medzinárodnej konferencie Modrý Kameň, jún 2012. Rod Balašovcov v 13. až 19. storočí*. zost. H. Ferencová a E. Antolová, Modrý Kameň : Slovenské národné múzeum – Múzeum bábkarských kultúr a hračiek hrad Modrý Kameň, 2013, s. 159 – 167; PÁLFFY, Géza: Účasť rodiny Balašovcov na protitureckej obrane hraníc pozdĺž riek Ipel' a Hron v 16. storočí. In: *Zborník z medzinárodnej konferencie Modrý Kameň, jún 2012. Rod Balašovcov v 13. až 19. storočí*. zost. H. Ferencová a E. Antolová, Modrý Kameň : Slovenské národné múzeum – Múzeum bábkarských kultúr a hračiek hrad Modrý Kameň, 2013, s. 147 – 158. Genealogická tabuľka rodu Balassa: www.genealogy.euweb.cz/hung/balassa2.html [prístup 5. mája 2020].

⁴⁴ KOLOSVÁRI, Sándor – ÓVÁRI, Kelemen (eds.): *Magyar törvénytár. 1526 – 1608. évi törvénycikkkek*. Budapest : Franklin-társulat Könyvnyomda, 1899, s. 458, 562, 564, 596, 636; PÁLFFY, G.: Účasť rodiny Balašovcov, s. 148.

dobovým nárokom na obranu pred palnými zbraňami. Zraniteľný bol predovšetkým z juhozápadnej strany, kde je široké sedlo prechádzajúce do okolitých svahov výškovo konkurujúcich hradu. Prestavby opevnenia sa zamerali na zosilnenie múrov a vybudovanie obranných pozícií umožňujúcich oddialenie palebných postov nepriateľa. Prvé opatrenia realizované v rámci urýchleného budovania obrany sa sústredili na zosilnenie existujúcich hradieb a ochranu vstupu do hradu. Rozšírením staršej bránovej veže vznikla nová bránová budova s lepšou kontrolou vstupu vedeného cez priestor parkánu (obr. 5:4). Medzi dôležité obranné opatrenia patrilo zosilnenie pomerne tenkého parkánového múru a vybudovanie malého bastiónu postaveného oproti prístupu (obr. 5:6). Doplnila ich mohutná štvorboká bašta chrániaca nárožie opevnenia nad prístupovou cestou (obr. 5:10). Krátko po prvom zosilnení opevnenia vzniklo na prístupovej strane opevnené predhradie. Chránila ho masívna hradba obklopujúca priestor nádvorja rozloženého pozdĺž južnej a východnej strany stredovekého hradu. Vstup do neho zabezpečovala bránová veža stojaca v čele opevnenia (obr. 6:5). Podľa strielní odkrytých v hradbe, obranu hradu mali zaručiť predovšetkým ručné palné zbrane. Pravdepodobne ešte pred dobytím Divína osmanskými vojskami v roku 1575 došlo k zásadnej zmene v charaktere opevnenia. Predhradie posilnil masívny nárožný bastión, ktorý umožnil brániť najlepšie prístupnú stranu hradu ťažkými palnými zbraňami. Bastión má medzi stavbami svojho typu netypický, približne štvrtkruhový pôdorys (obr. 7:12). Ukončený bol veľkou streleckou terasou s približne 2,5 m hrubou predpršnou so strieľňami pre delá.

Expanzia moci Osmanov v druhej polovici 16. storočia dosiahla svoj najsevernejší bod v Uhorsku kapituláciou hradu Divín 28. júla 1575, ktorý územnosprávne začlenili pod fiľakovský sandžak. V rokoch 1577 – 1583 osmanskú vojenskú posádku tvorilo od 161 do 174 mužov a v rokoch 1588 – 1591 sa zmenšila na 134 až 136 mužov. Situácia sa zmenila až po vypuknutí tzv. pätnásťročnej vojny, keď na jej začiatku v roku 1593 cisárske vojská dobyli hrady Modrý Kameň a Divín.⁴⁵

V čase okupácie Divína a Modrého Kameňa sa síce hrady dostali do rúk Osmanov, ale Balassovci považovali uvedený stav za prechodný a po smrti Jána Balassu došlo k del'be podielov patriacich k Modrému Kameňu, Ďarmotám (dnes Balassagyarmat) a Divínu medzi Andreja Balassu a jeho bratranca, známeho renesančného básnika Valentína Balassu (*1554 †1594), syna nebohého Jána. Bratrance si v roku 1583

⁴⁵ KOPČAN, Vojtech: *Turecké nebezpečenstvo a Slovensko*. Bratislava : VEDA, 1986, s. 72 – 74, 94 – 96; HEGYI, Klára: *A török hódóltság várai és várkatonasága. II. kötet*. Budapest : MTA Történettudományi Intézet, 2007, s. 816 – 819.

podielu v panstvách uvedených troch hradov rozdelili tak, že Valentín prevzal najväčšiu časť na panstve Divín.⁴⁶

Po oslobodení Divína sa ho ujal Valentín Balassa aj so svojim mladším bratom Františkom Balassom (†1594) a v spoločne vedených vojenských operáciách obsadili na Divínskom i Modrokamenskom panstve podielu Žigmunda Balassu (†1623), syna Andreja Balassu. Informácie o tomto konflikte zanechala správa z 28. februára 1596 zachytávajúca stav uhorských hradov na južnej hranici. Podľa nej polia a lúky patriace k hradu Divín spolu s lesmi stále vlastnili Osmanmi. V priestoroch hradu neskladovali žiadne obilie. Zaklenuté miestnosti boli v ruinálnom stave a vyzerali horšie ako samotné hradné stavby. V zlom stave sa nachádzali strechy, a ak by sa nezačali opravovať, hrozilo ich zrútenie. Keďže obyvatelia panstva stále slúžili Osmanom, nemohli opravovať hrady Modrý Kameň a Divín, pretože pracovali na údržbe pevnosti v Sečanoch.⁴⁷

František Balassa nezanechal po sebe žiadnych potomkov a jediný Valentínov syn Ján Balassa (†1601) zomrel bezdetný. Následne sa na isté obdobie jediným vlastníkom Divína stal spomínaný Žigmund Balassa. Za jeho čias za povstania Štefana Bocskayho bol hrad hajdúchmi obsadený a skonfiškovaný v prospech povstaleckého vodcu. Pre jeho potreby 12. mája 1605 vznikol súpis majetkov na území Novohradu, medzi ktoré patrilo aj panstvo Divín. Bližšie nedatovaný popis príslušenstva hradu asi zo začiatku 17. storočia dokladal, že väčšinovým držiteľom bol Žigmund Balassa, pretože nijaký iný Balassa sa nespomínal ako spolumajiteľ. Okrem Divína mal Žigmund v rukách aj hrady Modrý Kameň a (Považská) Bystrica, pričom z kontextu neskoršej veľkej rodovej del'by v roku 1624 vyplynulo, že Žigmundovu hlavnú rezidenciu predstavoval hrad Bystrica a neďaleký kaštieľ v Orlovom.⁴⁸

Žigmund Balassa po sebe zanechal piatich synov, čo mohlo priaznivo ovplyvniť postavenie Divína ako rezidencie, a to aj napriek jeho blízkej polohe k hraniciam s Osmanmi. Dňa 10. mája 1624 vzniklo definitívne znenie rozdelenia majetku nebohého Žigmunda. Hrad Bystrica s kaštieľom v Orlovom si ponechala do svojej smrti Žigmundova vdova Alžbeta Zborowszká s dcérou Eufrozínou Balassovou. O hrady Modrý Kameň a Divín, kam sa presťahujú, sa budú starať synovia. Tí si medzi sebou podelili aj dediny oboch novohradských panstiev. V prípade Šimona

⁴⁶ MNL – OL, f. BCsLACsÁLI (P 11), doboz 24, series IX, fasc. Sub NB et A. Genealogická tabuľka rodu Balassa: www.genealogy.euweb.cz/hung/balassa2.html [prístup 5. mája 2020].

⁴⁷ MNL – OL, f. UC, fasc. 14, no. 28, pag. 34, 36. Genealogická tabuľka rodu Balassa: www.genealogy.euweb.cz/hung/balassa2.html [prístup 5. mája 2020].

⁴⁸ MNL – OL, f. BCsLAOLÁRBI (P 1815), doboz 3, rok 1652; f. UC, fasc. 44, no. 52, pag. 35, 41, 42, 44 – 49; fasc. 108, no. 67, pag. 1-7. Genealogická tabuľka rodu Balassa: www.genealogy.euweb.cz/hung/balassa2.html [prístup 5. mája 2020].

Balassu by sa dalo uvažovať o tom, že by sa v budúcnosti mohol stať výhradným majiteľom Divína, keďže ako jediný z bratov dostal majer pod týmto hradom. Na druhej strane o nesídelnom význame Divína by svedčilo, že v nasledujúcom roku 1625 si bratia, vrátane Šimona, rozdelili obytné budovy iba na hrade Modrý Kameň a o del'be priestorov Divína sa nezmienili. Šimon si ale za svoje sídlo zvolil (Považské) Podhradie, kde si vybuďoval nový kaštieľ.⁴⁹

Situáciu o nesídelnom význame Divína pre Balassovcov by vysvetľoval neskorší dokument z roku 1631. Podľa neho po smrti Žigmunda Balassu sa majiteľkou Divína a príslušných podielov stala Žigmundova teta Žofia Méreyová, vdova po Pavlovi Czoborovi. Po Žofinej smrti začal o hrad Divín prejavovať záujem Žigmundov brat Imrich st. Balassa, ktorý si rovnako ako jeho synovec Šimon Balassa postavil kaštieľ v Podhradí. Po rokovaní sa Imrich st. so synovcom dohodol, že Šimonovi zaplatí 6 650 zlatých a rozdelia si nanovo podiely v dedinách panstva Bystrica. Výslednú dohodu zapísali zástupcovia Novohradskej stolice 28. apríla 1631 pod hradom Divín.⁵⁰

Získanie hradu jedným členom rodu Balassa možno podľa nášho názoru spájať s výstavbou alebo prestavbou renesančných obytných budov. Písomné pramene však túto hypotézu nijakým spôsobom nepodporili. I keď hrad držal v rukách od roku 1631 Imrich st. Balassa a po jeho smrti niekedy v roku 1633 jeho syn gróf Imrich ml. Balassa (†1683), niektoré dediny panstva zostali v rukách potomkov Žigmunda Balassu a boli natrvalo pričlenené k panstvu Modrý Kameň.⁵¹

Imrich ml. Balassa patril k popredným protiosmanským bojovníkom, ale zároveň ku kontroverzným osobnostiam doby svojou násilníckou povahou. Minimálne v rokoch 1653 – 1657 zastával post veliteľa pevnosti Ďarmoty, od roku 1653 bol cisársko-kráľovským komorníkom, v roku 1657 už patril medzi rytierov Zlatej ostrohy a vykonával aj post hlavného župana Peštianskej stolice. Dňa 3. januára 1653 ho Ferdinand III. povýšil do grófskeho stavu a v roku 1668 už patril medzi cisársko-kráľovských radcov. Imrich ml. sa pri obrane svojich záujmov nešťítel žiadneho násilia, pred rokom 1666 viedol otvorený konflikt aj so svojim príbuzným grófom Valentínom Balassom, majiteľom panstva Šalgov, ktoré tvorilo aj niekdajšie panstvo Ozdín v tesnom susedstve

⁴⁹ MNL – OL, f. BCsLACsÁLI (P 11), doboz 10, series II, fasc. 6, no. 82; f. BCsLAOLÁRBI (P 1815), doboz 3, rok 1652.

⁵⁰ MNL – OL, f. BCsLACsÁLI (P 11), doboz 1, series I, fasc. VIII, no. 191; doboz 10, series II, fasc. 6, no. 99. Genealogická tabuľka rodu Balassa: www.genealogy.euweb.cz/hung/balassa2.html [prístup 5. mája 2020]. SZLUHA, Márton: *Nyitra vármegye nemes családjai II. kötet L-ZS*. Budapest : Heraldika Kiadó, 2015, s. 124.

⁵¹ MNL – OL, f. BCsLACsÁLI (P 11), doboz 1, series I, fasc. VI. Genealogická tabuľka rodu Balassa: www.genealogy.euweb.cz/hung/balassa2.html [prístup 5. mája 2020].

Divína. Imrich ml. sa vyhrážal poddaným na niekdajšom Ozdínskom panstve a nútil ich brániť hrad Divín, niektorých ľudí zajal a išiel s nimi obliehať neďaleký hrad grófa Adama Forgácha v Haliči.⁵²

Z čias Imricha ml. Balassu sa zachoval urbár panstva Divín z 30. marca 1661, ktorý uviedol, že na hrade sa trvale zdržiaval jeden polkoráb, teda kastelán, pätnásť hajdúchov, jeden desiatnik, jeden bubeník, jeden „*czaibert*“⁵³ a traja delostrelci. Zemepanské mesto pod hradom nebolo poplatné Osmanom a preto malo na mestskej bráne šiestich hajdúchov. Pri hradnej bráne na bašte „*nazývanej Polkorábova*“ každú noc bdeli dvaja strážcovia, ktorí dávali pozor na signály z mesta v prípade náhleho prepadu. Strážcovia boli v očnom kontakte s jedným chlapom, ktorý býval v kostolnej veži a držal stráž.⁵⁴

Neustále lavírovanie Imricha ml. Balassu medzi dodržiavaním zákonov a vernosťou Leopoldovi I. a otvorenými vojenskými konfliktami viedlo k obliehaniu Divína a jeho vydaniu v júli 1667. Niekedy medzi rokmi 1670 a 1673 vznikol súpis cisárom skonfiškovaných majetkov naprieč celým Uhorskom. Hodnota majetku grófa Imricha ml. Balassu dosahovala 96 080 zlatých. Z toho cena samotného hradu Divín predstavovala 1 440 zlatých.⁵⁵

Z obdobia správy panstva Divín Uhorskou komorou sa zachovalo niekoľko súpisov, z ktorých iba v tom z 23. až 25. apríla 1678 zaznamenali priestory na hrade, pričom v tomto čase ešte nespomínali jeho zlý stav ako v neskorších dokumentoch z roku 1685. Na hrade sa v roku 1678 v „*bašte vedľa kuchyne*“ nachádzali sudy s kapustou, posteľ, v kuchyni dva ražne, jedno sito, dva medené hrnce, v „*bašte zvrchu hradu*“ sedem vencov cibule, hrach, pri „*elés háze*“⁵⁶ biela múka, čeladná múka a kamenná soľ, v „*pitvore nad pekárňou*“ dve laná na ťahanie vína, „*na povale nad svetlicami*“ mangel, sušené slivky, sušené jablká, slanina,

---

⁵² MNL – OL, f. BCsLACsÁLI (P 11), doboz 28, series XIII, fasc. AR, no. 445, rok 1657; f. BCsLAOLÁRBI (P 1815), doboz 1, tétel 1, rok 1666; doboz 3, rok 1668. FEDERMAYER, Frederik: Lippayovci zo Zomboru. Genealogický pohľad na vznik novej prohabsburskej aristokracie. In: *Magnátske rody v našich dejinách 1526 – 1948*. zost. F. Federmayer, Martin : Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť, 2012, s. 56-58. Bližšie k osobnosti Imricha Balassu pozri: SZIRÁCSIK, Éva: *Rablólovag vagy földesúr? Gróf Balassa III. Imre*. Budapest : Unicus Kiadó, 2016, 136 s.

⁵³ Pravdepodobne ide o správcu zbrojnice. Za upozornenie na význam tohto slova autori ďakujú PhDr. Pavlovi Maliniakovi, PhD.

⁵⁴ MNL – OL, f. Zichy család (ďalej ZCs) (P 707), csomó 145, fasc. 145, no. 1. Analýze tohto urbára z hľadiska hospodárskych a spoločenských pomerov na panstve sa venovala: SZIRÁCSIK, É.: *Divínske panstvo*, s. 374 – 400.

⁵⁵ MNL – OL, f. UC, fasc. 102, no. 1, pag. 1. SZIRÁCSIK, É.: *Divínske panstvo*, s. 374, 375.

⁵⁶ Maďarský termín ponechávame, keďže z našich súčasných poznatkov o vnútornom členení hradov zatiaľ nepoznáme najvhodnejší slovenský dobový ekvivalent. Termín označuje potravínové skladisko.

dvadsať sliepok pre kuchyňu, „v komore nad pekárňou“ pušný prach, päť stoličiek, potrebné vybavenie k studni,⁵⁷ „v rekestěši⁵⁸ pod schodmi“ čakany, lopaty a iné náradie, „zvrchu hradu v hornej bašte“ divé jablká, v „ubikácii provízora“ stôl, malý stôl, 24 drevených kresiel a dve pušky.⁵⁹

V priebehu 17. storočia sa na hrade uskutočnilo veľké množstvo stavebných úprav, ktoré sa sústredili predovšetkým na modernizáciu a rozširovanie obytných budov. Stredoveké priestory južného paláca v hornom hrade boli zvýšené o ďalšie obytné podlažie so zaklenutými miestnosťami, ktoré z vonkajšej strany prekryla zvýšená obranná hradba. Súčasne vzniká aj nové obytné krídlo postavené na východnej strane nad vstupnou bránou do hradu. Do svojich priestorov poňalo aj vnútro prilahlej hranolovej bašty chrániacej vstupnú bránu (obr. 7:4). Poslednou dostavbou v priestore horného hradu bol úzky trakt na severnej strane nádvorja.

Priestor predhradia popri obrannom poslaní plnil aj funkciu hospodárskeho zázemia opevneného sídla s vlastnými obytnými a prevádzkovými stavbami. V severnej časti nádvorja vznikla rozsiahla hospodárska budova zaberajúca priestor priamo pod bránovou budovou horného hradu (obr. 7:15). Jej zaklenuté pivnice využívajú staršiu obrannú priekopu. Prilahlá náročná bašta sa nadstavaním nových podlaží zmenila na obytno-obrannú stavbu. Ďalšie hospodársko-obytné stavby zabrali plochu pozdĺž hradieb predhradia (obr. 7:13,14). Bezpečnosť pevnosti v dobe stavovských povstaní a pokračujúcich protiosmanských vojen mala zaistiť dostavba ďalších delostreleckých bastiónov. Opevňovacie práce sa sústredili aj na ťažko prístupnú severozápadnú stranu opevnenia. Staršiu hradbu na okraji strmého zrázu zosilnili primurovaním nevelkého bastiónu, ktorý mal kontrolovať prístupovú cestu smerujúcu od kostola v podhradskej obci smerom k hradu (obr. 7:7). Jednu z posledných stavebných aktivít na hrade predstavuje adaptácia bastiónu pri vstupnej bráne. Lepšiu obranyschopnosť hradu chceli doceliť výrazným zvýšením streleckej plošiny. Zároveň s tým plánovali obranu hradu umocniť moderným bastiónom hrotitého tvaru (obr. 7:16). Podľa nálezov z výskumu je zjavné, že tento zamýšľaný bastión nikdy nedokončili v plánovanom rozsahu.

Povstanie Imricha Thökölyho prinieslo pre hrad definitívny koniec údržby a postupnú premenu na zrúcaninu. Úlohu správneho centra prevzal opevnený kaštieľ pod hradom. Podľa informácie Uhorskej komory z 13. novembra 1685 zaslanej Leopoldovi I. hrad, kaštieľ i samotné ze-

⁵⁷ MNL – OL, f. UC, fasc. 87, no. 2 b), pag. 2, 5, 6, 17.

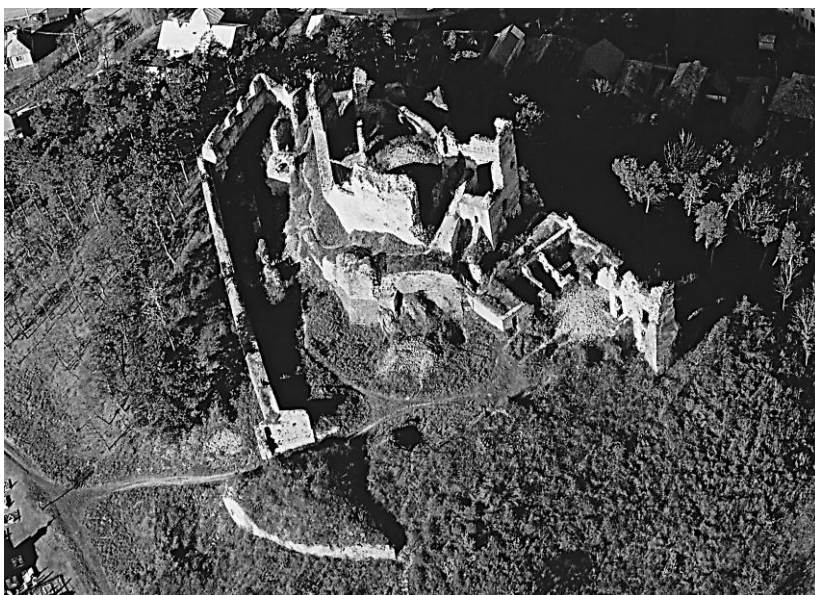
⁵⁸ Dobové v slovenčine zaužívané podstatné meno označovalo menšiu miestnosť ohradenú od ostatných priestorov drevenými stenami.

⁵⁹ MNL – OL, f. UC, fasc. 87, no. 2 b), pag. 7.

mepanské mesto Divín boli v roku 1683 vypálené a porúčané v ťažkých vojnových časoch. Kaštieľ a majer sa budú musieť opraviť. Obnovu hradu považovali za zbytočnú a situácia sa nezmenila ani po príchode nového majiteľa grófa Štefana Zichyho (*1616 †1693).⁶⁰

Štefan Zichy získal panstvo Divín postupne. Najprv mu Leopold I. 13. novembra 1685 daroval iba polovicu panstva ako konfiškát po nevernom Imrichovi ml. Balassovi a pripojil k tomu aj podiely bezdetného Valentína Balassu. Za udelené majetky Štefan zaplatil 35 000 rýnskych zlatých. V nasledujúcom roku Štefan uhradil ďalších 18 000 rýnskych zlatých a následne Leopold I. 16. júla 1686 daroval celé hradné panstvo Štefanovi Zichymu a jeho manželke Magdaléne Amadeovej. Nezaujem Zichyovcov o údržbu hradu vyjadrovali rozsiahle súpisy prináležitostí celého panstva Divín z roku 1759 a 1812, kde hrad na rozdiel od kaštieľa vôbec neopisovali.⁶¹

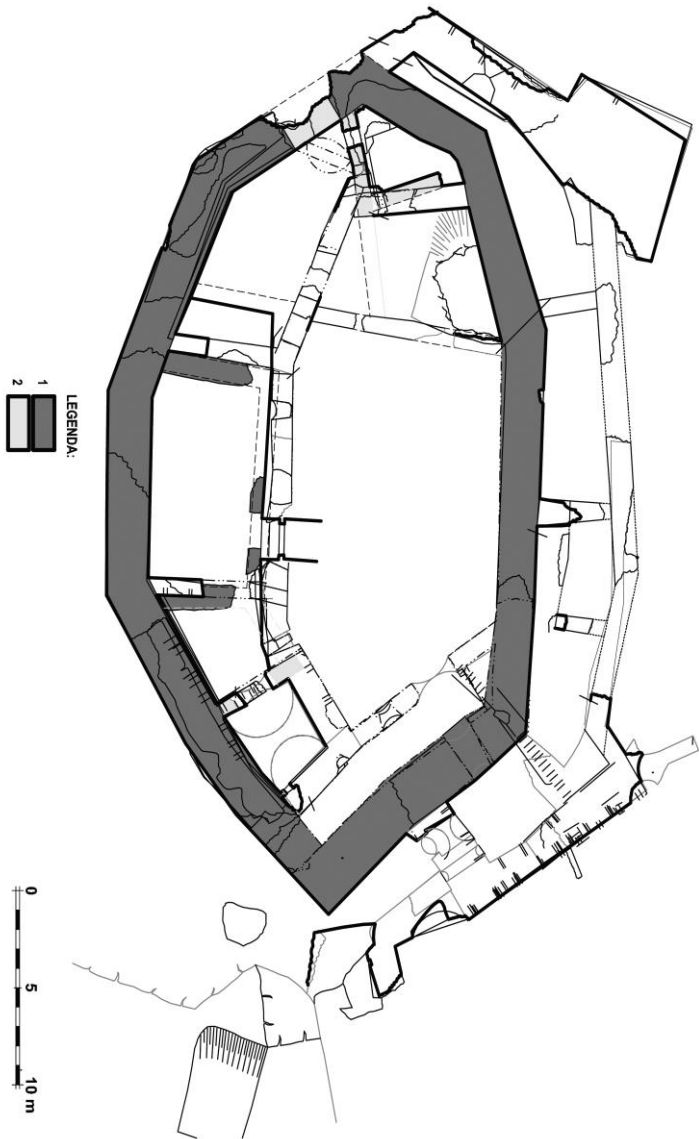
PRÍLOHA

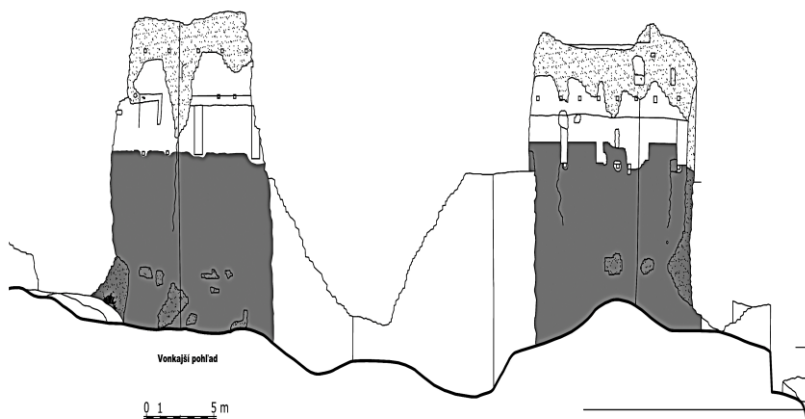
Obr. 1. Letecký pohľad na hrad. Foto: Václav Hanuliak.

⁶⁰ MNL – OL, f. BCsLAOLÁRBI (P 1815), doboz 1, tétel 1, rok 1685. Genealogická tabuľka rodu Zichy: www.genealogy.euweb.cz/hung/zichy2.html [prístup 5. mája 2020].

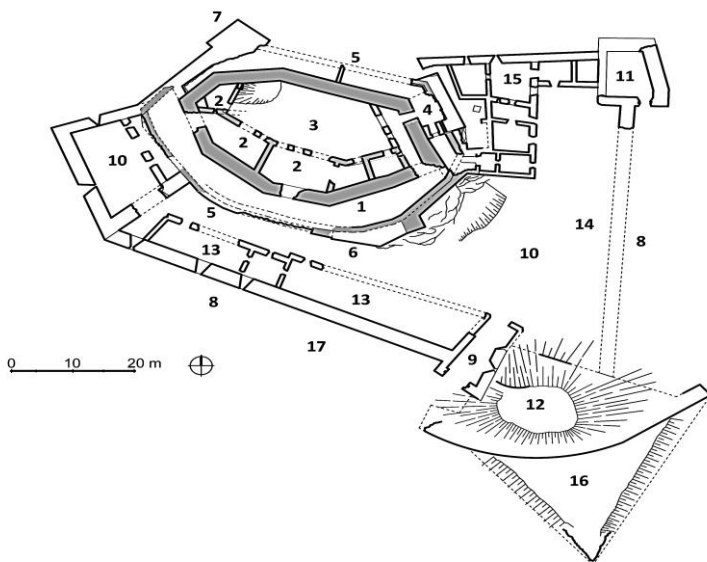
⁶¹ MNL – OL, f. ZCs (P 707), csomó 135, fasc. 175, no. 18; csomó 147, fasc. 183, no. 12a; csomó 147, fasc. 184, no. 18; f. MKL, LR 18, pag. 402 – 404.

Obr. 2. Pôdorys horného hradu s vyznačením stredovekých murív. 1 – hradba a palác zo začiatku 14. storočia, 2 – mladšia prestavba zo 14. storočia.

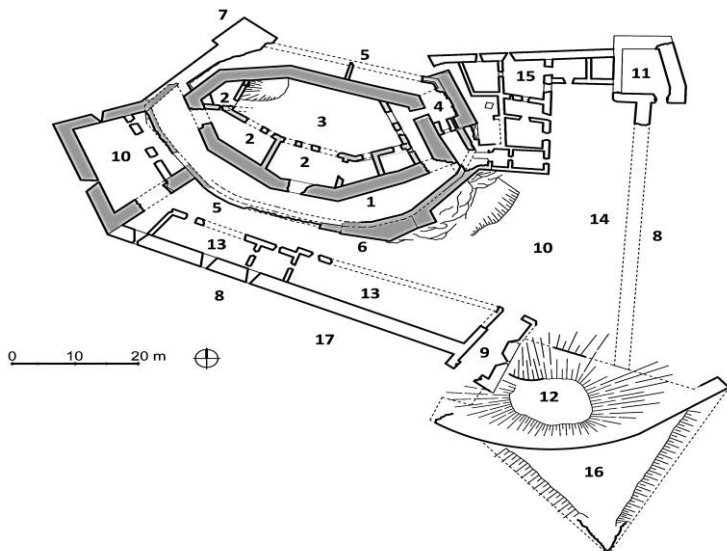

Obr. 3. Pohľad na horný hrad s označením zachovanej stredovekej hradby.

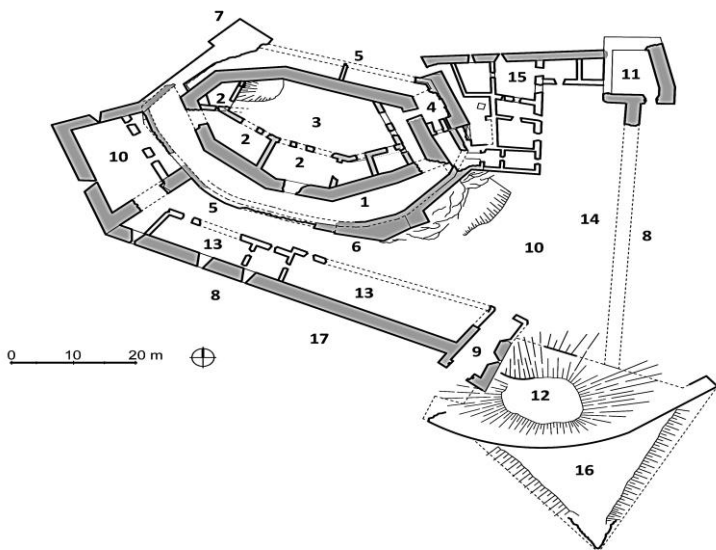

Obr. 4. Pôdorys hradu s označením rozsahu hradu na konci stredoveku.

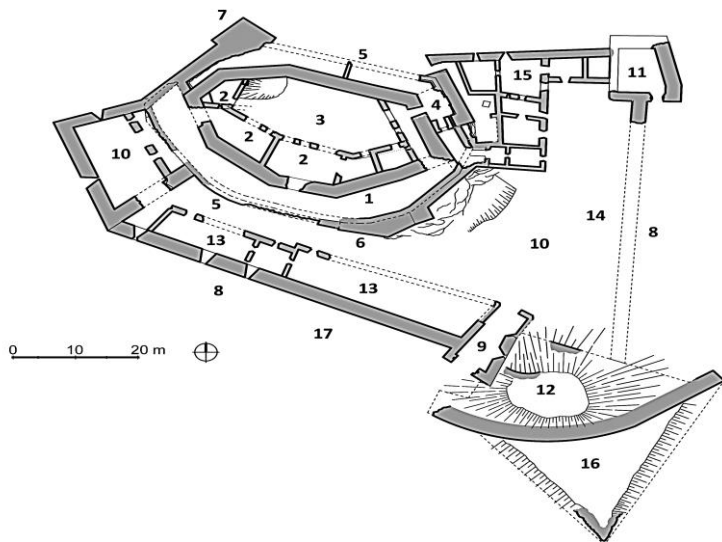
Hrad Divín vo svetle nových výskumov

Obr. 5. Pôdorys hradu s označením rozsahu hradu po prvých opevňovacích prácach v 16. storočí.

Obr. 6. Pôdorys hradu s označením rozsahu hradu v 3. štvrtine 16. storočia.

Obr. 7. Pôdorys hradu s označením rozsahu hradu v 17. storočí.